

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

תוכן

- א. כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובר עבודת כוכבים1
- ב. המסמא את עינו והמצבה את בטנו והמקפה את שוקו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך2
- ג. המקבל צדקה ואין צריך לכך סופו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך2
- ד. אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו ... היה משתמש ... בכלי כסף ישתמש בכלי נחושת... במחרישה דכספא ... לאחר שיבא לידי גיבוי3
- ה. יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה ... יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להנתן לה5
- ו. לפרנסה שמין באב5
- ז. הבנות ניוזנות ומתפרנסות מנכסי אביהן כיצד אין אומרים אילו אביה קיים כך וכך היה נותן לה אלא שמין את הנכסים ונותנין לה ... בפרנסת עצמה6
- ח. אם השיא בת הראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה ... דאזלינן בתר אומדנא לא שנא השיאה ולא שנא לא השיאה7
- ט. בת הניזונת מן האחין נוטלת עישור נכסים ... דלא אמידניה ... ראשונה נוטלת עישור נכסים שניה במה ששיירה ושלישית במה ששיירה והזרות וחולקות בשוה7
- י. אם באו כולם להנשא כאחת חולקות בשוה8
- יא. הבנות בין בגרו עד שלא נישאו ובין נישאו עד שלא בגרו איבדו מזונותיהן8
- יב. גדולה ויתרה ... דלא מחאי ... שאינה ניוזנת לא ... בגרה ונישאת9
- יג. פרנסה טרפא ממשעבדי ותנאי כתובה לא טרפא ממשעבדי... פרנסה גביא נמי ממטלטלי ותנאי כתובה ... ממטלטלי לא גביא10
- יד. האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו שומעין לו

11

דף סח.

א. כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובר עבודת כוכבים

מצוות עשה¹ ליתן צדקה כפי השגת יד, וכמה פעמים נצטוינו בה במצות עשה. ועוד יש לא תעשה למעלים עיניו ממנה שנאמר (דברים טו פסוק ז)

¹ שו"ע יו"ד רמז ב

הלכות הדרה היומי

מסכת כתובות

לא תאמין את לבבך ולא תקפין את ירך מאחריך האביון. וכל המעלים עיניו נקרא בליעל וכאילו עובר עבודה זרה.²

וכל הזהיר בה התורה מעידה עליו כי זרע ברך ה', דכתיב (בראשית יח פסוק יט) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך יקנוק לעשות צדקה ומשפט. ואין כסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה דכתיב (ישעיהו נד פסוק יד) בצדקה תפונני. ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנאמר (שם א פסוק כז) ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה, ואמרו (שם נו פסוק א) שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות. וגדולה מכל הקרבנות דכתיב (משלי כא פסוק ג) עשה צדקה ומשפט נבחר ליקנוק מזבח, וכל העושה צדקה כאילו מלאו לכל העולם הסד שנאמר (תהלים לג פסוק ה) אהב צדקה ומשפט חסד יקנוק מלאה הארץ. ומאד מאד צריך האדם לזהר בה יותר מכל שאר מצות, כי אפשר שיבא לידי שפיכות דמים שימות העני המבקש אם לא יתן לו מיד.

ב. המסמא את עינו והמצבה את בטנו והמקפח את שוקו

אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך

אסור להראות את עצמו בעל מום או חולה כדי שירחמו עליו, והמראה את עצמו³ כבעל מום או חולה⁴ כדי שירחמו עליו ליתן לו צדקה, אפילו אם הוא נזקק לצדקה רק רוצה שיתנו לו יותר. זה ענשו שיתהווה בעל מום. מדמיקל בכבוד ה'.

ג. המקבל צדקה ואין צריך לכך סופו אינו נפטר מן העולם

עד שיבא לידי כך

² ומי שהוא עובר אלילים הוא גם כן עובר על גילוי עריות כדפירש רש"י על פסוק שני שדיך [שיר השירים ד, ה], חמשה מול חמשה, לא יהיה לך כנגד לא תנאף, שהזונה אחר עבודה זרה דרך מנאפת תחת אשה תקח זרים, ע"ש. אם כן מי שמעלים עינו מן הצדקה עובר על שלש עבירות המורות דהיינו עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, וק"ל. בית הלל שם

³ רי"ף ורא"ש שהביאו הגמ' כאן. מהרש"א ותפארת ישראל [הלכתא גבירתא] מסכת פאה פרק ח משנה ט

⁴ עיין שטמ"ק כאן בפירוש מצבה את כריסו

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

העידו רבותינו⁵ ז"ל שהמה ראו בנסיון חכמתם שכל מי שאינו צריך ליטול מהצדקה ומרמה את העם ונוטל אינו מת עד שיצטרך לבריות.

ועוד אמרו כל מי שצריך ליטול ואינו יכול להחיותו אלא אם כן יטול, כגון זקן או חולה או בעל יסורין או יש לו בנות רבות ואינו יכול להשיאן ולכנסן אלא אם כן יטול⁶, ומגיס דעתו ואינו נוטל הרי זה שופך דמים, שממית עצמו ומתחייב בנפשו ואין לו בצערו אלא עונות וחטאים.

וכל מי שיכול להחיות עצמו אלא שצריך סיגוף וצער גדול בהחיותו, ואם אינו עושה ידוע שצריך ליטול ומצער עצמו ודוחק את השעה וחי חיי צער כדי שלא יטריח על הציבור, אינו מת עד שיפרנס אחרים, ועליו הכתוב אומר (ירמיהו יז פסוק ז) **בְּרוּךְ הַגֵּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּה' וְהָיָה יְה' מִבְּטָחוֹ.**

ד. אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת נְלִי תשמישו ...

היה משתמש ... בכלי נספ ישתמש בכלי נחושת ...

במחרישה דנספא ... לאחר שיבא לידי גיבוי

מי שאין בידו היסכון שיכול להתקיים ממנו שנה⁷, או משכורת קבועה שיכול להתקיים בכבוד⁸, או קרן שיכול לבצע עסקאות⁹, ומהריוח לפרנס את בני

⁵ שו"ע יו"ד רנה ב

⁶ ש"ך שם א

⁷ שיעור מאתים זוז לפי המטבעות דהיום. כפי המבואר בשו"ע יו"ד סימן רנ"ג סעי' ב' וז"ל וי"א שלא נאמרו השיעורים אלא בימיהם, אבל בזמן הזה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובי"ב מהריוח ודברים של טעם הם עכ"ל השו"ע וכ"ז כשהוא נושא ונותן במעותיו, אבל כשאינו נו"נ מבואר שם דבעינן מאתים זוז שזה סכום שבזמניהם היה אפשר להיות בו שנה, כמבואר בטור שם וז"ל לפיכך שיערו שמי שיש לו ר' זוז לא יטול לפי שיכול לעבור מהם שנה, ולשנה הבאה יהיה לו במה שיהיה אבל האידנא שאין כ"ז, יכול ליטול עד שיהיה לו קרן להתפרנס מן הריוח, ואפשר כי בימיהם היתה ההוצאה מעוטה וכו' עכ"ל הטור, נראה להדיא דהיבא דאינו נו"נ במעותיו צריך סכום שיכול להיות בו שנה, וכן מצאתי מבואר להדי' בר"ש ובשנות אלי' להגר"א שם במשניות שזה שיעורו, ולהאמור הנ"ל אברכי דגן הלומדים בכולל, ודאי אין להם קרן להיות בהם שנה תמימה, ודאי יכולים ליתן להם אף צדקה מכשי"כ מעשר כספים. שו"ת חלקת יעקב יורה דעה סימן קלו ב.

⁸ ומיהו כהיום שאף אלו שיש להם משכורת כדי מחיתם מ"מ אין זה די כדי לקנות או לשכור דירה שאי אפשר להשיגה באה"ק אלא ביוקר מאד פשיטא דלענין דירה נחשב עני ומותר ליטול כיון דאין לו מאתים זוז בערך של היום והכל לפי המצב כמבואר בפוסקים. שו"ת שבט הלוי חלק ב סימן קכה ד"ה ס"ב.

⁹ וגם אם יש לו כספים המונחים בעסק או בבנק ויש לו מזה רווחים (על פי היתר עסקא) כעשרה אחוז לשנה, אין זה מו"מ, כי מו"מ נקרא כדרך התגרים הנו"נ כל היום ומרויחים פי כמה וכמה מהקרן, מה שאין כן הרווחים הנ"ל, שלמעשה רק מצילין את הקרן שלא יפחות (וכידוע דמטבע בכאן פוחת והולך). שו"ת חלקת יעקב יורה דעה סימן קלז ג.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

ביתו, שזכאי¹⁰ לקבל צדקה. גם אם יש לו בית וכלי בית הרבה שיוכל במכירתם להגיע לקיום של שנה, הרי זה יטול צדקה, ואין צריך למכור כלי ביתו ואפילו הם של כסף וזהב. וכן הדין במקום שיש תקנה שלא ליתן צדקה למי שיש לו דבר קצוב, אין חושבין לו בית דירה וכלי תשמישיו.

במה דברים אמורים בכלי אכילה ושתיה כגון קערות וכוסות וכיוצא בהן ומלבושים ומצעות וכיוצא בהן, שמכיון שהורגל בכל אלו אין פוחתין אותם ממנו כיון שיהיו מאוסים לו, והתורה אמרה דברים טו פסוק (ח) די מהסרו. אבל אם יש לו כלים שאין אוכלים ושותים בהם, שהם של כסף או זהב, כגון שולחן או מנורה וכדומה¹¹ אף על פי שזה שמשתמשים בהם לתיקון המאכל או לטיפוח הגוף, מוכרם ולא יטול מהצדקה, שבאלו לא שייך פחותין מאיסי עליו.

וזהו כל זמן שאינו צריך ליטול מהקופה אלא נוטל בסתר מיחידים ומקרוביו, ורשאים הם ליתן לו כדי שלא ימכור כליו אף על פי שפוחתין בשבילו לשאר עניים¹², אבל אם בא ליטול מקופה של צדקה שכבר באה לידי גיבוי ובאה לידי גבאי צדקה, לא ימעיט מתנות עניים ולא יתנו לו עד שימכור כליו וקונה פחותים מהם.

ואת ביתו לעולם אינו חייב למכור, אפלו אם יוכל להעטמעס לפחות חדרים או בית קטן יותר. אולם שטח קרקע או בנין שא"צ לו כלל למגורים. הרי הם כשאר דברים שעריך למכור¹³.

אולם גם אם יש לו סכום כסף שמספיק לפרנסת ביתו לי"ב חדש, מותר לקחת את הכסף ולקנות בו דירה קטנה או דבר אחר להשכירו גם אם עי"ז שוב נצרך לצדקה, והכל לפי המצב והתקופה¹⁴.

¹⁰ שו"ע ונו"כ שם רנ"ג א

¹¹ בטור כתב במנורה ושולחן של כסף חייב למכור. והקשה ב"י דבגמ' איתא דרב זביד משני הכי ואיתותב משום דיכול לומר לא מיקבל עלי כשאינו של כסף נראה לי דיש חילוק בין שלחן שלהם לשלחן שלנו דבזמן התלמוד היה לפני כל אחד שלחן קטן בפני עצמו כמ"ש התוס' פ' ע"פ דף ק' ד"ה שאין מביאין את השלחן והוא השלחן כמו כלי אכילה שמיוחד לו דגם גבי כלי אכילה נראה דהיינו מה שמיוחד לו אבל מה שמשתמש עם בני ביתו הוא כלי גדול ודאי אין לשייר לו של כסף בשביל בני ביתו ועכשיו ששלחן אחד לכל המסובין ודאי חייב למכור אם הוא של כסף. ט"ז שם א

¹² כתבו הרא"ש וטור ושאר פוסקים בשם ר"ת דאם לאחר שכבר נמל נזדמנו לו כלים הללו (פי' כגון שנפלו לו בירושה או במציאה) אין מחייבין אותו למכור. ועוד כתב רש"י ומביאו הרא"ש (ורבינו ירוחם נ"ט) דאם לאחר שנמל נודע שעשיר היה והיה לו ר' זוז ב"ד באים וגובין ממנו מה שנמל ואם אין לו כדי לשלם מוכר כלי תשמישו היקרים ומשתמש בפחותים ואף על פי שממון שאין לו תובעים הוא משום קנס גובים ממנו עכ"ל וכתב הב"ח דנראה הבא להורות כפירש"י אין מהנדיזין אותו. ש"ך שם. ועיין רבי עקיבא איגר שם שהרא"ה כתב בהיפוך דבכלים שהיה רגיל כבר לשמש לא ימכור אבל מה שנפלו לו בירושה אחר הגב' ימכור.

¹³ שו"ת שבט הלוי חלק ב סימן קכה ד"ה ס"א.

¹⁴ שם סימן קכ

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

גם כשיש לו רכוש שאינו לאכילה או שתיה או מגורים, אך רכוש זה מיועד לעורכי נישואין לבניו ובנותיו לכשיגיע זמנם (וכידוע שהאינדנא קשה מאד להשיאן בלי סיוע של אחרים) אפשר לדון בכלי תשמישו שצריכים לו לתשמישו, מותר לו ליקח צדקה ואי"צ למכרם¹⁵.

ה. יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה ... יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להנתן לה

תיקנו חכמים שהמניה בת או בנות במקום בן או במקום בנים, שישאו אותה ולתת לה הוצאות נדוניא¹⁶, ונקרא בלשון הפוסקים נדוניא או עישור נכסי¹⁷.

קטנה שהשיאה אמה או אחיה ולא תבעה נדוניה הראוי לה¹⁸, יכולה משתגדיל להוציא פרנסה הראוי לה, אעפ"י שלא מחתה בשעת נישואין, ואפילו שתקה זמן רב לאחר שתגדיל¹⁹. ויש אומרים שאם מחלה בפירוש משהגיעה לעונת הפעוטות, הרי זה מחילה²⁰.

ו. לפרנסה שמין באב

שיעור פרנסת הבת מהאחים והיורשים לנדוניא נקבע לפי אומד דעתו של אב כמה היה בלבו לתת לבתו²¹. ויש אומרים שלפי האומד נותנים אפילו הוא יותר מעישור נכסים²², ויש אומרים²³ שאין נותנים לפי האומד יותר

¹⁵ שו"ת חלקת יעקב שם.

¹⁶ טור אהע"ז ריש סימן קיג, ופשוט שאין היורשים חייבים לתת אלא אם ירשו מאביהם, אבל לא מנכסיהם, ומסתמת דברי הפוסקים נראה פשוט דדוקא לבנות נותנים אבל לא לבנים, ובשו"ת מהר"י אסאד (ח"ג סימן קיג) משמע קצת שגם לבנים נותנים הוצאות נישואין לפי אומד דעת האב יתר על חלקם בירושה, עיין שם.
¹⁷ בטור כתב שנקרא פרנסת הבת, ובגמרא קרי ליה בשם פרנסה, דהיינו שנותנים לה נדוניא הצריך לה לפי השיעורים שקבעו חז"ל. ובלשון הפוסקים נקרא גם עישור נכסי ע"ש השיעור שקבעו בסתם כשאין יודעים דעתו.

¹⁸ בשו"ע כתב שקיבלה חלק מהנדוניא אבל לא המגיע לה. ונראה דה"ה בלא קיבלה כלום.

¹⁹ שו"ע אבהע"ז סימן קיג סעיף ז, מפני שהקטנה אינה בת מחאה. ולכן אף על פי שהגדילה בינתיים אין שתיקתה כמחילה (ובזה אין נ"מ אם נתנו לה האחים מזונות או לא).

²⁰ חלקת מחוקק (ס"ק יט) בשם המרדכי, שמו"מ שלה קיים וה"ה למחילתה, ועי' בית מאיר ובאבנ"מ (סק"ה). כתב בבאה"ט (ס"ק יז) בשם שו"ת מבי"ט (ח"א סימן קפח) שאפילו מתה אח"כ יכולים יורשיה להוציא פרנסתה מן האחים.

²¹ שו"ע סימן קיג סעיף א, ולהלן יתבאר שאומדים לפי הנכסים שהיו לו בשעת מיתה, וכתב באה"ט (סק"א) שמו"מ אין נותנים לה מיד, אלא לבשתנשא, ועוד כתב שאפילו נולדה הבת לאחר מיתה האב יש לה פרנסה.

²² רמ"א שם סעיף ב בדיעה שניה.

²³ רמ"א שם בדיעה ראשונה, ועי' בב"י שהביא דיעות הפוסקים להלכה, ועי' מ"ז (סק"א) שהאריך בזה, והט"ז (סק"ב) הכריע שאם האומד הוא עפ"י מה שהשיא בת בחייו, ה"ו אומד חשוב והולכין אחריו אפילו להוסיף,

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

מעישור נכסים. ויש אומרים שאף האב בחייו אין לו לתת לבתו יותר מעישור נכסיו²⁴.

אם צוה האב כמה ליתן לבנותיו, בין הרבה בין מעט, שומעין לו, דלא גרע מאומדנא²⁵, והיינו דוקא כשצוה בשעת מותו או קרוב לשעת מיתה שאין לחשוש מפני שינוי דעתו או שנוי בנכסיו, אבל מה שצוה זמן רב לפני כן אינו בכלל אומדנא.

לא השיא האב בת בחייו, אומדין דעתו כמה היה מוציא לנדרונת בתו לפי חבירו ומשאו ומתנו וכבודו²⁶.

ז. הבנות ניזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן כיצד אין אומרים אילו אביה קיים כך וכך היה נותן לה אלא שמיין את הנכסים ונותנין לה ... בפרנסת עצמה

אף על פי שאין הבת יורשת בנכסי אביה במקום בן, תיקנו חז"ל מתנאי כתובה²⁷, שתהיינה הבנות ניזונות מנכסי אביהן אחר מותו, עד שיתארסו או עד שיבגרו²⁸ כשמת האב שמיין הוצאות הבת או הבנות לפי השנים שיש עד שיגיעו לבגרות, למזונות ולכסות ולמדור. ושמיין לבת²⁹ רק כפי צרכיה³⁰, ואם אין מעות מזומנים מוכרים מנכסי האב.

אבל אם האומדנא עפ"י קמצנותו או ותרנותו של אב, יש לפסוק שאין להוסיף, ועי' באה"ט (ס"ק יב) שהביא בשם כנה"ג שכתב בשם רוב פוסקים אחרונים שאפילו כשהשיא בת בחייו אין הולכין אחריו להוסיף על עישור. ועי' חידושי רע"א. ובבית מאיר מסתפק לדיעה זו כשהאומדן יותר מעישור נכסי, ובאה הבת הראשונה להנשא, אם נותנים לה לפי האומדן אף שלא ישאר כלום לשאר הבנות.

²⁴ רמ"א שם סעיף א (וסיים שאין נוהגים כן), והוא עפ"י מ"ש הר"ן (כפי מציאת האשה דף ל ע"א מדפי הרי"ף), ומדבריו נראה שהוא משום שאין לו לאב להרבות מוהר בנותיו על חשבון ירושת בניו ועי' בדרישה (סוף סק"ד) שהעתיק דין זה.

²⁵ בשו"ת מהר"ם מיניץ סימן מז וציין עליו רעק"א

²⁶ שו"ע סימן קיג סעיף א, ועי' לעיל (הערה קב) שגם בזה הולכים אחר אומדן דעתו באחרונה, דהיינו בשעת מותו, ועי' באה"ט (סק"ב) כמה פרטים בדין אומדנא.

²⁷ שו"ע סימן קיב סעיף א, ואינו מדין ירושה, ואינו אלא בנכסי האב כחיוב כלפי אשתו, ולא מנכסי יורשים כשלא ירשו מאביהם. ומבואר ברמ"א ובאחרונים שאפילו במקום שאין כותבין כתובה, וכן במקום שכותבין ולא כתב לה תנאי זה, אפ"ה יש להם מזונות

²⁸ כלומר שיגיעו לגיל שתים עשרה וששה חדשים.

²⁹ כדרך שפוסקין לאלמנה. אלא שבאלמנה מתחשבים בכבודה ובכבוד בעלה,

³⁰ שו"ע סימן קיב סעיף ו, וכתב בבאה"ט (סק"ח) בשם המב"ט ומהר"א גליקו שצריכים לתת לה גם בנדי שבת, ובבי"ש (ס"ק יד) כתב בשם הש"ג שגם בבנות נותנים לפי כבוד אביהם. וכתב הבי"ח שאין עישור נכסים

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

ח. אם השיא בת הראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה ... דאזלינן בתר אומדנא לא שנא השיאה ולא שנא לא השיאה

כיצד אומדים דעתו של אב, אם השיא בת בחייו ונתן לה נדוניא, אומדים בה³¹, ואם השיא כמה בנות בחייו³² נותנים לשאר הבנות כפי הממוצע³³, ומחשבים גם לפי הממון שהיה לו בשעה שהשיא והמעות שהניח בשעת מותו³⁴. ואם ידוע שנשתנה דעתו אח"כ או שנשתנו נכסיו הולכים לפי דעתו ומצבו באחרונה³⁵.

ט. בת הניזונת מן האחין נוטלת עישור נכסים ... דלא אמידניה ... ראשונה נוטלת עישור נכסים שניה במה ששיירה ושלישית במה ששיירה וחוזרות וחולקות בשוה

אם אין בית דין³⁶ יכולים לקבוע אומדן דעת האב, נותנים לנדונית בתו עישור מנכסיו, שנפלו בירושה³⁷, ואם נשארו כמה בנות, כל הנשאת

שנותנים לבנות לנדוניא בכלל הנכסים לחשבון נכסים מרובים או מועטים, אבל פרנסת נשואין דהיינו בנדים לנישואים בכלל זה. ובח"מ (ס"ק כב) כתב שאין דבריו מוכרחים, ומשמע דס"ל שגם זה אינו בכלל החשבון, ועי' ב"ש (ס"ק כ), ועי' הפלא"ה (בקר"א כאן ובסימן קיג אות יא). ומשמע בתוס' (כתובות דף נ ע"ב) שגם רפואה שאין לה קצבה הוא בכלל מזון הבנות, עי' בשו"ע (סימן עט סעיף א)

³¹ שו"ע סימן קיג סעיף א. דהיינו כמה הוציא לבת זו שהשיא בחייו, כך נותנים לשאר בנותיו.

³² כתב בכנה"ג בשם מהר"י בירב שאם גילה דעתו בחייו שאינו רוצה ליתן כ"כ, אף על פי שאח"כ השיא בת אחרת ונתן לה יותר, אין נותנים לזו אלא כפי שגילה דעתו.

³³ ד"מ בשם מהר"ק (שורש עח), שאם השיא ג' בנות לאחת נתן ה' ולשניה ד' ולשלישית ג', הרי הממוצע הוא ד' לכל בת. ואם היתה לו סיבה לתת לאחת יותר על פני חברתה לכאורה יש להחשיב גם זה בחשבון הממוצע.

³⁴ רמ"א שם סוף סעיף ב, והיינו שאם השיא בת אחת כשהיה לו רכוש אלפיים וזו ונתן לה ה', ועתה הניח אלף זה, הרי החשבון במחצית ממה שנתן לראשונה, וכן בחשבון הממוצע, עי' באה"ט (ס"ק יג). וכתב הרמ"א (שם) לדעת האומרים שנותנים אפילו יותר מעישור נכסים, כמ"ש לעיל, שאפי' לא נשאר רק כמה שנתן לראשונה, נותנים הכל לשניה, וכתב הבית שמואל (ס"ק יג) דאירי שבעת שנתן לראשונה לא היה לו יותר.

³⁵ רמ"א שם סעיף א. ונראה דאע"פ שהטור והרמ"א נקטו שנוי לגריעותא, ה"ה בשנוי לטיבותא כדמשמע בגמרא, שאם בשעה שהשיא הראשונה היה עני או קמצן, ובשעת מותו העשיר או נעשה ותרן, נותנים לשניה יותר ממה שנתן לראשונה, אלא שנראה שבזה לכו"ע אין נותנים יותר מעישור נכסי, וצ"ע.

³⁶ שו"ע סימן קיג סעיף א

³⁷ עי' באה"ט (ס"ק ד) בשם שו"ת מהר"ט (ח"א סימן כט) דהיינו לאחר הוצאות הקבורה, ונראה פשוט דה"ה לאחר נכוי ותשלום כל חובותיו, וכן כתובת האלמנה, ומשערים רק לפי הנכסים הראויים לירש, ועי' שו"ת רדב"ז (ח"ד סימן רנה).

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

ראשונה נומלת עישור נכסים, והשניה עישור ממה שנשתייר וכן לשאר
הבנות³⁸.

דף סח:

י. אם באו כולם להנשא כאחת חולקות בשוה

אם באו כולן להנשא כאחד, משערים כמה היו נומלות אילו היו נישאות בזו
אחר זו, וחוזרות וחולקות ביניהם כל העשירות בשוה³⁹.

יא. הבנות בין בגרו עד שלא נישאו ובין נישאו עד שלא בגרו איברו מוזנותיהן

כבר נתבאר לעיל שמשבגרה הבת אין לה מוזנות, ואפילו לא בגרה
שמשתארכה הבת אין לה מוזנות, אלא שיש אומרים⁴⁰ דהיינו דוקא
כשנתארכה כשהיא נערה, ויש אומרים⁴¹ שאפילו נתארכה בעודה קטנה אין
לה מוזנות(מט), ויש אומרים⁴² שאם נתארכה מדעת אחיה לא איבדה
מוזנות(נ).

³⁸ שו"ע שם סעיף ד, שאם לא כן אם היו עשר בנות לא ישאר כלום. וכתבו התוס' (כתובות דף סח ע"ב ד"ה כל) שסתם דעת בני אדם כן שנותנים עישור ממה שיש לו, ולכן אין מחשבין לכלן אלא לפי הבנות הבאות להנשא ולא לפי כל הבנות שנשארו, כמ"ש התוס'.

³⁹ שו"ע שם, והיינו אם באות ד' בנות להנשא יחד, הרי הראשונה היתה נומלת 10 אחוז והשניה 9, והשלישית 8.1 והרביעית 7.3. בערך, וביחד 34.4, וכשתחלק הכל לד' יוצא לכל אחת 8.6, ועי' באה"ט (סימן קיד סק"א).
⁴⁰ רמ"א סימן קיב סעיף ג, שאז היא כבר גדולה ויכולה לקבל קידושין מן התורה, אבל בעודה קטנה אין קידושה אלא מדברי סופרים ולא אבדה מוזנותיה. והקשה הבית מאיר דא"כ אף כשנשאת לא תפסיד מוזנותיה, דהא גם נישואי קטנה מדרבנן. ואין לומר דנשואה יש לה מוזנות מהבעל. והרי גם בארוסה פסק השו"ע דיש לה מהארוס, ועוד דאי ילפינן מלשון התקנה בתנאי כתובה עד דתלקחון לגוברין דהיינו אירוסין, ע"ב היינו אירוסין מן התורה, ולמה תפסיד מוזנות ע"י נישואין מדרבנן, אף על פי שיש לה מהבעל. ותרין האבנ"מ דהא דיש לה מהארוס היינו מעמא דאדעתא דהכי נחית שלא תפסיד מוזנות, אבל באירוסין קטנה שאינו מן התורה ואינו כמשמעות התנאי כתובה, יש לה מוזנות מהאחים ולא מן הארוס. משא"כ נשואה, שעיקר תקנת מוזנות הוא כדי שלא תתול, וכיון שיש לה בעל, אף על פי שאינו אלא מדרבנן, הוא חייב במוזנותיה, ושוב אין לה מן האחים עיין שם.

⁴¹ שו"ע שם, וסיים שהארוס חייב במוזנותיה, ואף על פי שסתם ארוסה אין לה מוזנות, שאני הכא שבגללו הפסידה מוזנות שהיו לה, וכ"כ בסימן נה (סעיף ד), והרמ"א (שם) כתב בשם י"א שאין לה מוזנות מהארוס, וכתב הבי"ש (סק"ו) שהארוס יכול לומר קים לי.

⁴² רמ"א שם בשם הרמ"ה, וכתב הטעם דלאו כל כמיניהו להשיאה עצה שתפסיד מוזנותיה, וכתב עוד שאפילו נתארכה שלא מדעת יורשים, אם נראה לבי"ד שאין מי שיוזן אותה, מלמדין אותה שתמאן, ויש לעיין כשאחד מן האחים השיאה להתקדש, שיכולים שאר האחים לומר דהוי כלדעתה, ואינם חייבים לזונה. ומה דמשמע

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

לאחר שנשאת בכל אופן אין לה מזונות⁴³.

יב. גדולה ויתרה ... דלא מחאי ... שאינה ניזונת לא ... בגרה ונישאת

כל האמור אינה אלא במזונותיה אך פרנסתה כלומר נדונייתא אם נישאה הבת בעודה נערה ומחתה בשעת נישואין שאינה מוחלת פרנסתה, יכולה לתבוע בכל עת שתמצאה⁴⁴, ואפלו בגרה בינתיים, שבגרות לאחר נישואין לאו כלום. ואף אם לא מחתה, אם המשיכו האחים לתת לה מזונות גם לאחר נישואין, והיא ידעה מכך בשעת נישואין, יכולה לתבוע כל זמן שתמצאה⁴⁵, אבל אם לא פסקו לה מזונות ולא תבעה בשעת נישואין⁴⁶ אבדה פרנסתה.

בגרה הבת קודם נישואין, צריכה למחות בשעת בגרות, ואם לא מחתה, אם האחים נותנים לה מזונות לא איבדה פרנסתה, אבל אם אינם נותנים לה איבדה פרנסתה⁴⁷.

בגרה ונישאת ולא מחתה בשעת נישואין, אף על פי שנותנים לה מזונות איבדה פרנסתה, ואם מחתה בשעת בגרות, אינו צריך למחות עוד פעם בשעת נישואין⁴⁸.

כאן שקטנה יכולה להתקדש מעצמה, כתב הח"מ (סק"ט) דאיירי כשנתקדשה לדעת אמה, או שהגיעה לעונת הפעוטות, והמ"ז (סק"ו) כתב דאתיא לדעת הפוסקים שאע"פ שנתקדשה מעצמה צריכה מיאון, עיין שם.

⁴³ שו"ע ונו"כ שם ק"ב ד

⁴⁴ שו"ע סימן קיג סעיף ז,

⁴⁵ שו"ע ורמ"א שם (שאם לא ידעה בשעת נישואין, אף על פי שאח"כ הסכימו לזון אותה לאו כלום הוא, מ"ז סק"ז). דכיון שנותנים לה מזונות שאינם חייבים בכך, לא רצתה לתבוע פרנסה. ונראה שאם הפסיקו מלתת לה מזונות צריכה או למחות, ואם לא מחתה איבדה. פתחי חושן חלק ט פרק יב הערה קל. כתב בב"ש (ס"ק יח) שבכל אלה במקום שאמרו שהפסידה, אין ג"מ אם ידעה הדין או שלא ידעה.

⁴⁶ ואם יש לה אמתלא מדוע לא תבעה כגון שנכסים מפלו לאחר זמן מסתבר שלא איבדה.

⁴⁷ שו"ע סימן קיג סעיף ז, דבגרות בלא נישואין דינה כנערות ונישאת, כן פירשו האחרונים להלכה. עיי' מ"ז (סק"ז), ח"מ (סק"ב), ב"ש (ס"ק יח) והגר"א (ס"ק יט). ובב"ש הביא בשם הג"א דכל שלא נישאת אפילו בגרה ואפילו אינם נותנים אותה לא איבדה פרנסה. ועיי' ח"מ מ"ש בביאור שיטת הרמב"ם.

⁴⁸ פתחי חושן שם סעיף סא מהאחרונים.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

יש אומרים שהבת זכאית לפרנסה גם אם היתה בוגרת בשעת מיתת האב, ויש חולקים⁴⁹. ויש אומרים⁵⁰ שבזמן הזה שאין דרך להשיא קודם בגרות לכו"ע לא איבדה פרנסתה.

יג. פרנסה טרפא ממשעבדי ותנאי כתובה לא טרפא ממשעבדי... פרנסה גביא נמי ממטלטלי ותנאי כתובה ... ממטלטלי לא גביא

חלוק דין המזונות מדין הפרנסה שהבנות ניזונות מן המטלטלים ומן הקרקעות, ודוקא מבני חורין, אבל לא ממשעבדי⁵¹. ויש אומרים שאם נתחייב בשטר ובקנין בנפרד חוץ מהכתובה, גובין אף ממשעבדי⁵².

וכן אם התחייב לזון בנותיו אף לאחר זמן בגרות, גובה אף ממשעבדי⁵³.

ואין הבנות גובות מזונות מן השבחה ששבחו נכסים לאחר מיתה⁵⁴, ולא מן הראוי.

⁴⁹ בשו"ע שם סתם כדעת הרמב"ם שגם בגרה בחיי האב יש לה נדוניא, והרמ"א הביא דעת הר"י והרא"ש שאין לה, דכיון ששהתה מלהנשא איבדה נדונייתה.

⁵⁰ ט"ז (סק"ח) ובאה"ט (סק"כ) בשם כמה אחרונים, ובפת"ש (ס"ק יג) הביא בשם הנו"ב (עי' בדבריו בפרק ו הערה כא) שחולק על סברת הט"ז, ומ"מ הסכים עמו למעשה, שהרי המחבר סתם כהרמב"ם, וכבר פשט המנהג כן, עיין שם, ובשו"ת בית שלמה (סימן סג) כתב דאף הנו"ב לא הסכים למנהג אלא בנדון דידיה שהאב פסק לתת לה נדוניא, אבל בעלמא אפשר שאף הנו"ב סובר שאין להוציא מן היורשים כשבגרה בחיי האב, ועכ"פ בנדון דידיה שהאב לאחר מיתת בעלה הבטיחה להם יותר מעישור נכסי, שדעת כמה פוסקים שבאומדנא אין נותנים יותר מעישור, בודאי שאין להוציא מנכסי האב שהם בחזקת היורשים ופסיקת האם לא כלום היא, עיין שם.

⁵¹ שו"ע סימן קיב סעיף ז. כגון ממה שמכר האב או שנתן במתנת בריא, וכתב הטור שאם נתן במתנת שכ"מ ניזונות מהם, וכן פסק בשו"ע חו"מ (סימן רנב סעיף א), שהיוב מזונות חל מיד במיתתו, ומתנת שכ"מ אינו חל אלא לאחר מיתה (עי' שו"ת חת"ס אהע"ז ח"א סימן קמד ובדברי האחרונים, ועי' עוד בפרק ז הערה נא). כתב באבנ"מ (סק"י) שלאחר שעמדו בדין ונתחייבו במזונות, אפילו בנכסים מועטים, השיב כמלוח בשטר וגובים אף ממשעבדי. כתב עוד בבאה"ט (שם) בשם הרש"ך (ח"ג סימן צא) שהמצווה להוליך עצמותיו לא"י גרע ממתנת שכ"מ (ונראה שאין זה אלא לכל היותר משום מצוה לקיים דברי המת), ואם אין בנכסים כדי לזון הבנות אין מוליכין עצמותיו לא"י אלא נותנים למזונות הבנות.

⁵² שו"ע שם

⁵³ שו"ע שם סעיף ט. דכיון שאינו מתנאי ב"ד לא חיישינן לצררי, וה"ה אם התחייב לזונם אחר שיתארסו, ובח"מ (ס"ק כא) כתב שהתחייב לאחר שנולדו הבנות, ומשמע דקודם שנולדו לא מהני, דהוי דשלב"ל, אא"כ באופן המועיל בדשלב"ל.

⁵⁴ שו"ע שם ב

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

ובפרנסה דעת הרבה פוסקים שמעיקר הדין אין גובין פרנסה אלא מן הקרקע⁵⁵, ונחלקו כשבאים לשום נכסי האב כדי לקבוע עישור הנכסים בשעת מיתה, אם שמין רק הקרקעות או שמין גם ממטלטלין⁵⁶, ואם לפי האומדנא היה נותן גם ממטלטלין לכו"ע נותנים גם ממטלטלין, ולכן בזמן הזה חשוב כאומדנא שנותנים גם ממטלטלין⁵⁷.

דעת הרבה פוסקים שגובין פרנסה מן הראוי⁵⁸.

אין הבת גובה פרנסתה עד שתנשא⁵⁹, אבל החוב על האחים חל מיד בשעת מיתת האב, ואם מכרו האחים קרקע אביהם הבת גובה מהלקוחות⁶⁰.

יד. האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו שומעין לו

צוה בשעת מיתה שלא יזונו בנותיו מנכסיו, אין בדבריו כלום⁶¹ ואם התנה בשעת נישואין שלא יזונו הבנות מנכסיו, תנאו קיים⁶². והאומר בשעת מיתה

⁵⁵ שו"ע סימן קיג סעיף ב, ואפילו לאחר תקנת הגאונים שכתובה ותנאי כתובה נובים אף ממטלטלים, פרנסה אינה מתנאי כתובה, וחזר דינם כבעל חוב וקיי"ל ממטלטלין דיתמי לא משתעבד לבע"ח, וכתב הח"מ (סק"ז) דאע"ג דקיי"ל דבע"ח דאחים הן, מ"מ דיין לבנות שיטלו מן הקרקע. ונראה כונתו דסוף סוף לא לזו ממנה אלא שחכמים תיקנו ושעבדו נכסי הירושה לפרנסת הבנות, ונמצא שהשעבוד הוא מחמת נכסי האב, שהרי אילו לא ירשו כלום אינם הייבים בפרנסה. ועי' בבאה"ט (סק"ז) שהביא דעת כמה פוסקים שגובים פרנסה ממטלטלין, ובפת"ש (סק"ג) כתב בשם הבית מאיר שמסתפק כשמתו האחים ולא הניחו אלא ממטלטלין, אפשר דהוי בכלל מטלטלי דיתמי ולא משתעבדי לבע"ח, ואף על גב דמתקנה גובין אף ממטלטלי דיתמי, אפשר שעל עישור נכסי לא היתה התקנה.

⁵⁶ ברמ"א (שם) הביא ב' דיעות בזה, והיינו כשאין לב"ד אומדנא בדעת האב אלא קובעים הפרנסה ע"פ עישור נכסים.

⁵⁷ שו"ע שם

⁵⁸ שו"ע שם ב

⁵⁹ רמ"א סימן קיג סוף סעיף ד, אבל האומד עושים מיד לאחר מיתה, מיהו היינו דוקא כשהניח מטלטלין או מעות, וצריכים לידע אומד נכסיו בשעת מיתה כמ"ש לעיל (הערה קה), אבל כשהניח קרקע א"צ אומד מיד, שהרי הקרקעות ידועים. ועי' בית שמואל (סק"ח).

⁶⁰ שו"ע סימן קיג סעיף ה. כדרך שכל בע"ח גובה מלקוחות (וכתב הב"ש (ס"ק טו) שאם מכר האב אין טורפים מהלקוחות, דרשות בידו לומר שלא יפרנסו בנותיו מנכסיו, ונראה דמה שהוצרך לזה הוא כשגובה עפ"י אומד, או השיא בת ראשונה, דהו"א דכיון שנעשה אומדנא בחייו נשתעבדו נכסיו, קמ"ל שכשם שיכול לומר שלא יפרנסו, ה"נ יכול למכור, ואף על פי שלא הניח כלום אין גובים מלקוחות). ונראה פשוט דהיינו כשאין לאחים בני חורין, ואף לא משלהם, אבל כשיש משלהם, הרי קיי"ל אין גובין מלקוחות במקום שיש בני חורין.

⁶¹ שו"ע סימן קיב סעיף י, שכבר נתחייב משעת נישואין. כתב בכנה"ג (סימן רנב הנה"ט אות ג) בשם הרשד"ם שאם צוה לתת מנה לפלוני והניח רק בנות, ואם יתנו המנה לפלוני לא ישאר קרן למוזן הבנות, המתנה בטילה, ואף על פי שעם הירווח יהא די למוזן הבנות.

⁶² דהוי תנאי שבממון וקיים.

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

שלא יתנו פרנסה לבנותיו שומעין לו⁶³, ואם התנה עם אשתו בשעת נישואין אין שומעין לו⁶⁴.

⁶³ שו"ע שם סעיף י, שלא תיקנו חז"ל אלא מהמת אומדנא דאב שמסתמא רוצה להשיא בנותיו מנכסיו, ואם גילה בדעתו בפירוש שאינו רוצה, לא תיקנו חז"ל. בחידושי רעק"א (בחו"מ סימן רמז) מדייק מדברי הסמ"ע שם (סק"ו) במ"ש בשו"ע (שם סעיף ג) דשכ"מ שאמר נכסי לבני בלשון רבים, ואין לו אלא בן אחד ובנות, הכל לבן לבדו, דמ"מ חייב ליתן לבנות פרנסת נדוניא, ולא חשיב כאומר אל יתפרנסו בנותי מנכסי, עיין שם.

⁶⁴ רמ"א שם, משום דאמרינן אם היה רואה בנותיו שהגיעו לפרקן היה מרחם עליהם ומשיאן, והב"ח כתב שהמור כתב בן רק לפירוש רבינו האי, אבל לפירוש רש"י ושאר המפרשים גם בזה שומעין לו. אבל הב"ח כתב שלכו"ע הדין כן, ובדרישה (ס"ק יא) נראה שגם להמור לאו מילתא דפסיקא הוא דלכו"ע שומעין לו. ואם אמר שלא בשעת נישואין ולא בשעת מיתה, לסברת רבינו האי שמסתמא היה מרחם, נראה דה"ה שאין שומעין לו, ורק בשעת מיתה מהני גלוי דעת שאינו רוצה, מיהו לסברת הב"ח יש לעיין, דאפשר דוקא בשעת נישואין שהוא מתחייב על כל מה שיוטל על נכסיו יכול להתנות, אבל שלא בשעת נישואין אפשר דלא מהני.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>